

Ücretlilerin ve Emeklilerin Enflasyonla İmtihanı: Reel Ücretin Durumu

Kardelen Gürgör, Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisat Bölümü Doktora Öğrencisi,
ORCID: 0000-0002-8377-6730.

Cem Mehmet Baydur, Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisat Bölümü, e-posta:
cbaydur@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2680-7350.

Öz

Çalışmanın amacı, enflasyonun ücretlilerin yaşam koşulları üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde asgari ücretliler ve en düşük düzey maaş alan emeklilerin enflasyon karşısındaki durumu incelenmiştir. Bu anlamda, çalışma 2003 fiyatları ile 2003-2023 yılları arasında asgari ücret ve emekli maaşlarının durumunu araştırmaktadır. Bu örneklemin seçilmesinin nedeni bu toplumsal kesimin enflasyonun etkilerini en kötü koşullarda deneyimlemesidir. Yöntemsel modelimiz teorik ve ampirik yaklaşımların bir kombinasyonuna dayanmaktadır. Çalışmanın sonucu reel asgari ücretin kapitalistlerin kar hedeflerine uyum sağlayana kadar düşmek zorunda oluşudur.

Anahtar Kelimeler: *Reel Ücret, Enflasyon, Ücretliler*

JEL Kodları: *P1, E6, B5*

Wage Earners and Retirees Against Inflation: The Situation of Real Wage

Abstract

The aim of the study is to reveal the impact of inflation on the living conditions of wage earners. Within the framework of this aim, the situation of minimum wage earners and pensioners receiving the lowest level of salary against inflation was examined. In this sense, the study investigates the situation of minimum wage and pensions between 2003-2023 with 2003 prices. The reason for choosing this sample is that this social segment experiences the effects of inflation in the worst conditions. Our methodological model is based on a combination of theoretical and empirical approaches. The result of the study is that the real minimum wage must fall until it adapts to the profit targets of capitalists.

Keywords: *Real Wage, Inflation, Wage Earners*

Jel Codes: *P1, E6, B5*

1. Giriş

Türkiye’de enflasyon -tarihsel olarak- önemli ekonomik sorunlardan biridir. Özellikle 2018’ten itibaren bu sorunun kademeli olarak daha da ciddi bir hale geldiği açıktır. Enflasyonun sonuçlarını en ağır yaşayan kesimler de ücretliler, özellikle asgari ücret alanlar ve en düşük düzey maaş alan emeklilerdir. Özellikle Marksist ve Post-Keynesyen yaklaşım fiyatların oluşumunda genel olarak sermayenin ve bir sınıf olarak kapitalistlerin karlılığa ilişkin motivasyonunun fazlasıyla belirleyici olduğunu ifade ederler. Bu anlamda bir denge ücretinin belirlenmesi sorunu kuşkusuz sınıf ilişkilerinden azade düşünülemez.

Marshall, iktisadi analizinde sıklıkla biyolojik analogilere başvurması ile bilinir (Hodgson, 1993, 406). Marshall (1930) “iktisatçıların Mekke’sinin” ekonomik dinamiklerden ziyade ekonomik biyolojiden kaynağını aldığını belirtir. Ancak biyolojik kavramlar mekanik olanlara nazaran çok daha karmaşıktır; haliyle iktisadi teorik temellere dair bir eser, odağını mekanik analogilere doğru daha fazla yönlendirecektir. Bu anlamda daha statik bir çağrışım veren “denge” kavramına odaklanılır. Modern dönemde yaşamın olağan işleyişinin analizine daha fazla bir dikkat hasredilmesiyle bağlantılı olarak, bu durum, merkezi kavramın dinamik olandan çok statik olana dönüşmesine neden olacaktır. Halbuki daha çok harekete neden olan güçlerle ilgilenen bir analiz dinamik olanı merkeze alacaktır (Marshall, 1930, xiv). Bununla birlikte Marshall’ın kendisi de sarkaçlar vb. gibi mekanik analogileri kullanmıştır. Marshall nihai olarak ulaşılabilecek olan durağan durumun, aslında bu hareketin kendisi denge konumundan uzakta olsa bile, herhangi bir anda olup bitenler üzerinde bir etkisi olduğunu savunur. Yazarın analizini bir dengenin yakınında ya da dengede ne olacağıyla sınırlı tutmaya özen gösterdiği, daha doğrusu özen göstermesi gerektiğine dair bir kavrayışının olduğu açıktır; ancak denge olarak oluşması beklenenden çok farklı dengeler, kısa ya da uzun dönemli değişimler nedeniyle oluşabilir; farklı denge fiyatları oluşabilir, faizlerde değişimler söz konusu olabilir ve aslında dengeyi sağlamaya yönelik çabalar dengenin yitimini hızlandırabilir. Hiç şüphe yok ki Marshall gibi akıllı bir iktisatçı, analize keyfi bir noktadan başlamak ile ekonomiyi, sanayiye veya bir firmayı herhangi bir dengeye doğru yönlendirecek güçlerin olup olmadığını görmek arasında ciddi bir fark olduğunu bilir. İktisadi analize başlayabilmek için statik bir kavramsal çerçeveye de ihtiyaç vardır, ancak bu statik çerçevede denge olarak görünen durum, dinamik olarak dengesizliğin başlangıcı olabilir. Bu noktadan ücretlere bakılırsa aslında bir denge ücretin

belirlenmesi teorik olarak mümkün olmayabilir. Ancak asgari ücret, emekli maaşları gibi çeşitli ücret kategorilerinin hükümetlerce -elbette toplumun farklı kesimlerini içeren- pazarlık süreçleri sonucu belirlendiği açıktır. Bununla birlikte bu ücretlerin sürekli değişimi, genel olarak ücretler için bir denge düzeyinin ne derece var olduğu sorusunu iktisadi açıdan ilginç bir tartışmaya dönüştürür.

Bu çalışmanın önemli bir sorunsalı asgari ücret ve asgari düzeydeki emekli maaşlarına yapılan son zamların ücretli ve emekli kesim için satın alma gücü açısından ne kadar anlamlı olduğudur. Bunu sınıfsal bir perspektiften tartışırsak sermaye karşısında ücretliler mevcut kazançlarını reel anlamda koruyabilir durumda olacaklar mıdır? 2024 şubatından itibaren asgari ücret 17 bin, asgari emekli maaşı ise 10 bin Türk lirası olarak belirlenmiştir. Bu ücretlerin cari fiyatlar ve enflasyonist baskı karşısında direnme gücünü tartışmak, siyasal ve iktisadi düzlemi teorik bir perspektiften incelemeyi gerektirecektir. Burada merkeze alınan sermaye ve sermayenin olanakları olacaktır. Cambridge bölüşüm teorisinde bölüşümün önemli bir belirleyicisi sermayenin kar hedefidir. Sermaye kar hedefine ulaşabilmek adına fiyatları bir araç olarak kullanabileceği gibi krediler dahil olmak üzere finans sermayesi üzerinde etkili olabilir; hatta devletin para ve maliye politikaları üzerinde de belirleyici olabilir. Aşağıdaki modelde biz, açık bir ekonomide ücretlerin bir denge değeri olup olamayacağı ve bu denge değerinin enflasyonist baskı karşısında reel durumunu anlamaya çalışacağız. Böyle bir model üzerinden ücretli ve emeklinin gerçek ekonomik durumu izaha çalışılacaktır. Bu model Araujo'nun (1999), açık bir ekonomide Cambridge Teorisi'nin kısa dönem için yazdığı modeline (Araujo, 1999, 337), Marglin'in (1984) ücret belirleniminde işçilerin göreceli zayıflığı yaklaşımına ve Robinson'un (1969) enflasyon bariyeri yaklaşımına dayanır.

2. Literatür

Post-Keynesyen yaklaşımda karlılık, fiyatların oluşumu, enflasyon, bunun ücretlilere olan etkisi gibi konularda önemli ölçüde teorik literatür üretildiği gibi bunun farklı ülkelerin pratiklerine tatbiki de fazlasıyla yapılmıştır. Doğrudan fiyatların ve karların oluşumu noktasında ciddi teorik katkılar yapan iktisatçılar arasında Kalecki (1954), Robinson ve Minsky sayılabilir. Ayrıca bu konuyla ilgili A. Tiryaki ve G.F. Tiryaki'nin (2007) Post-Keynesyen iktisatçılığın, ne ölçüde Keynes'e dayandığı Neo-Klasik yaklaşımı nasıl eleştirdiğine dair önemli bir çalışması vardır. Esen ve Yıldırım'ın (2019) da Ortodoks yaklaşımlara karşı Post-Keynesyen yaklaşımın gelişimini yerinde bir şekilde ortaya koydukları bir çalışma vardır. Bununla birlikte bu çalışmanın kapsamı açısından Post-Keynesyen yaklaşımı özellikle farklı ülkelerdeki iktisadi pratiğe uygulayan çalışmalardan bahsetmek gerekir.

Yakın dönemde özellikle Hein'in (2023) makalesi, covid-19 ve Ukrayna-Rusya Savaşı sürecinde, enflasyondaki ve kar paylarındaki eş zamanlı yükselişi Post-Keynesyen enflasyon teorisi ile açıklamaktadır ve enflasyonun "her yerde ve daima" bir çatışma fenomeni olduğunu iddia eder. Hein bu anlamda bizim Türkiye üzerine ortaya koyacağımız, sınıf-merkezli Post-Keynesyen yaklaşıma yakın bir izlektedir. Ateşoğlu (1997) Post-Key-

nesyen bir yaklaşımla 2. Savaş sonrası dönemde ABD enflasyonunu inceler, burada enflasyon ücretlerin emek verimliliğinden daha fazla artışına dayanan “ücret-maliyeti mar-kup modeli” ile açıklanır. Cin, Tekin vd.’nin (2017) çalışması talep yanlı Post-Keynesyen modelin AB üye ülkeleri için geçerli olduğunu, istihdam, enflasyon ve gelir modelleri ile ortaya koyar. Perry ve Cline (2013) Post-Keynesyen bir bakışla, ABD’de ücretler, kurlar ve “büyük enflasyon moderasyonunu” (great inflation moderation) inceler. Çalışma, 1982-2006 yılları arasında enflasyon oranı ve enflasyonun volatilitesindeki düşüşün, ücretlerdeki azalış ve -uluslararası rekabet ve kur etkisi nedeniyle- azalan ithalat fiyatlarından kaynaklı olduğunu belirtir (Perry ve Cline, 2013). Andersen (1989) 1970’lerdeki politika değişikliklerine de işaret ederek, tarihsel-teorik bir yaklaşım ve ülkeler arası karşılaştırmalı bir perspektifle ücret-fiyat mekanizmasını masaya yatırır. Vernengo ve Caldentey (2023) aşırı talep kaynaklı enflasyon yaklaşımı karşısında, oligopolist enflasyon yaklaşımını merkeze alan bir çalışma yapar.

Post-Keynesyen kuramı Türkiye’deki pratiğe uyarlayan çalışmalar görece azdır. Genel olarak enflasyon ile asgari ücreti 1987-2018 yılları verileriyle ilişkilendiren Akgül ve Büykey’in (2020) çalışması asgari ücretin artışının enflasyon oranını aştığını ve bunun reel ücretlerde artış anlamına geldiğini bildirir. Çalışma Post-Keynesyen bir bakış açısından ziyade ekonometrik bir yöntem izlemiştir. Ekinci’nin (2013) çalışması Post-Keynesyen yaklaşım üzerinden 2002-2005 yılları arası Türkiye’deki dezenflasyon sürecini ele alır. Çalışma enflasyonu daha çok varlık fiyatlarındaki dinamikler ve Türkiye’nin dış ticareti üzerinden tartışmıştır. Yaşar (2013) özellikle 1990’ların ortalarında Türkiye’de kimi yapısal ve mali sorunlara dayanan emeklilik sistemindeki krizi Post-Keynesyen bir yaklaşımla ele almıştır. Çalışmanın vardığı sonuç emeklilik sisteminin krizinin geleneksel sistemden kaynaklı olarak oluşmadığı, özellikle 1980’lerden itibaren izlenen neoliberal politikalarla bağlantılı olduğudur. Şeker (2023) Türkiye’ye Post-Keynesyen Phillips eğrisini 2014M1:2023M7 dönemi için uygulamış ve enflasyon ile işsizlik arasında negatif bir ilişkinin varlığını saptamıştır.

3. Yöntem, Kavramsal Çerçeve ve Model

Literatürel taramanın gösterdiği, özellikle ABD ve AB üye ülkeler ekonomisi üzerinden yapılan çalışmalarda ekonomik sorunları politika hatalarından ziyade -açıkça ya da zımnen- kapitalizmin kendisiyle açıklama eğiliminin var olduğudur. Burada özellikle farklı sınıflar arasındaki ilişkilere de odaklanılmıştır. Bizim çalışmamızda da benzeri bir izlek söz konusudur. Bu anlamda yöntemsel olarak Post-Keynesyen teorik birikim modelleme ile desteklenmiş ve çeşitli kurumlardan atıfla alınan veri ile somut durumun tahlili ortaya konulmuştur. Bu açıdan çalışma kapsamı gereği etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Marglin (1984) ve Robinson’un (1964) enflasyon bariyeri kavramından hareketle kurulan teorik temel üzerine Araujo’nun (1999) modeli oturtulmuştur. Genel olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’ndan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan ve Sosyal Güvenlik Kurumundan alınan verilerle 2003-2023 arası reel asgari ücret ve en düşük düzey

emekli maaşının reel durumu ele alınmıştır. Bu çalışmanın önemli farklarından biridir. Ayrıca resmi TÜFE'nin yanı sıra hissedilen TÜFE'de analize katılmıştır. Türkiye'nin açık bir ekonomi olması, reel kurdaki değişimin ücretleri ne şekilde etkilediğini de göstermiştir.

Kapitalizmde, gelir dağılımı açısından, parasal ücretlerin katılığı ya da esnekliği çok önemli değildir; esas olan reel ücretlerin esnekliğidir. Burada haliyle fiyatlar devreye girer; reel ücretlerin esnekliği ve kapitalistlerin yatırım planları için gerekli tasarruf, fiyat değişimleri kanalıyla sağlanır. Hem Neo-Klasik hem de Neo-Marksist ekolü eleştiren Marglin'e (1984) göre bu iki ekolde de merkeze yatırımdan ziyade tasarruf alınır. Halbuki Neo-Keynesyen modelde yatırım fonksiyonu gayet önemli olduğu gibi, asıl belirleyici olan varlıkların yoğunlaşması ile bu sayede kapitalistlere krediye ulaşma noktasında öncelik tanıyan teminatların varlığıdır (a.g.e, s. 474). Sorun ücretlerin parasal terimlere sabitlenmesinde çıkar. Bu varsayımın Keynesyen kökenleri açıktır ancak Neo-Keynesyenlerin kullandığı bağlam Keynes'in kısa dönem için kullandığı bağlamdan çok daha farklıdır. Kısa dönemde yatırım talebindeki dalgalanmalar kendisini çıktıdaki dalgalanmalarda gösterir; kapasite kullanım oranı toplam talebe göre değişir. Kapitalistler ile işçiler arasındaki bölüşüm mücadelesi sıfır toplamı bir oyun olacaktır. Para illüzyonu en azından kısa dönemde mantıklı bir argümandır (a.g.e, s. 474). Ancak Neo-Keynesyen iktisatçıların özel olarak merkeze aldıkları bir periyot olarak uzun dönemde yatırım talebini karşılayacak bir aşırı kapasite yoktur (a.g.e, s. 474-475). Burada bölüşüm, toplam talebi arza uydurmanın zorluğunu yüklenir. Kısa dönemin tam zıttı olarak -en azından teknolojik ikame ya da gelişmenin olmadığı bir zeminde- uzun dönemde çatışma sıfır toplamı bir oyundur (Marglin, 1984, 475).

Neo-Keynesyen iktisatçılar uzun dönemde parasal ücretler ve fiyatların bağımsızlığını nasıl izah eder? Bu izahat kesinlikle para illüzyonu ile olmayacaktır. Burada makul görülen tek varsayım işçi sınıfının reel ücretlerin hangi düzeyde belirleneceği noktasında hiçbir gücünün olmadığı varsayımdır. Bu varsayım Neo-Keynesyen okumada açık değil zımni olarak bulunur. Neticede bu modelde de retorik Marksist'tir. Ancak Neo-Keynesyen modelde Marksizm'in temel sınıf çatışması kavramı işlevselci bir boyut kazanır. Bu modele göre sınıf çıkarları çatışabilir ancak sınıf mücadelesi tarih sahnesinden çoktan silinmiştir. "Muzaffer kapitalistler iradelerini diz çökmüş bir işçi sınıfının üzerinde gerçekleştirir". İşçiler ciddi bir çaresizlik içerisinde ve parasal ücretler ne düzeyde belirlenirse belirlensin, kapitalistlerin eli, parayı, krediyi ve fiyatları kendi çıkarlarına uydurabilmek adına merkez bankalarını ve bankacılık sistemlerini kullanmakta serbesttir (Marglin, 1984, 475). Sınıf ilişkilerinin bu şekilde gerçekleştiği bir ekonomi-politik düzlemde kısa dönemde veri alınan ücretlerin uzun dönemde değiştiği önermesinin de ciddi bir önemi yoktur.

Harcourt'un (1965) ekmek-çelik modelinde de benzeri bir izlek vardır. Model kapalı bir ekonomide tüketim malları ve yatırım malları olarak iki sektörlüdür ve homojen mallar olarak uygun fiziksel birimler üzerinden hesaplanan ekmek ve çelikten ibaret bir ekonomi modellenir. Ücret alanlar tüm gelirlerini harcar, kara el koyanlar ise tüm gelirlerini biriktirirler. Modelinin merkezine kapitalizmde firmaların fiyat alıcıdan ziyade fiyat yapıcı olduğu gerçeğini koyan Harcourt ücretlerin içsel olarak belirlendiğini ifade eder. Şöyle ki parasal ücretler, ücret alanlar ile kara el koyanlar arasında, efektif talep ve istihdam

düzeyleri ile enflasyon oranının belirleyici olduğu bir pazarlık sürecinin sonucudur (Harcourt, 1965, 104). Ekmek sektöründe parasal ücretler sürecin başında, dönemsel olarak ya kolektif pazarlık süreciyle ya da arabuluculuk kanalıyla belirlenir. Her iki durumda da ekmek sektöründe ücret bir önceki dönemin ücretinin, her iki sektörün verimliliğindeki değişimlerin ve işsizliğin bir fonksiyonudur (a.g.e., s. 106). Çelik üretiminde ücret oranı ekmek üretiminde belirleyici olan bu dört özelliğe ek olarak çelik sektöründeki emek gereksinimiyle de ilişkilidir (Harcourt, 1965, 106). Çelik ve ekmeğin seçilmesi tesadüf değildir; model ekmeği her iki sektör için geçimin temel birimi olarak alırken, özellikle çelik üreten sektör her iki sektöre de değişmeyen sermaye tedarik edecektir. Dolayısıyla iktisadi büyümeyi sağlayan ikisinin dengeli gelişimidir.

Sınıf çatışması ve reel ücret direncini Cambridge bölüşüm teorisine dahil etmeye yönelik daha önceki girişimler arasında Robinson'un (1969) enflasyon bariyeri kavramı da yer almaktadır. Yatırım malları sektörü ücretlerinin, tüketim malları sektörü ücretlerine daha yüksek bir oranı, metaların satışında, rant benzerinin ücret giderlerine daha yüksek bir oranının olmasını gerektirir ve daha yüksek bir rant benzeri karlardan dolayı daha yüksek bir tüketim harcaması düzeyine işaret eder. Bunun sonucunda yine daha yüksek bir rant benzeri oluşacaktır. Ancak rant benzerinin ücretlere oranının yükselmesinin de bir sınırı vardır; işte bu enflasyon bariyeridir. Şöyle ki parasal ücret oranlarına göreli olarak daha yüksek bir tüketim malları fiyatı işçiler tarafından daha düşük bir reel tüketimi içerir. Nominal ücret oranını arttırmak için bir baskı kurmadan reel ücret oranının düşebileceği düzeyin bir sınırı vardır. Ancak nominal ücret oranlarındaki bir artış parasal harcama artışını tetikler ve böylece fiyatları takip eden şiddetli bir nominal ücret sarmalı söz konusu olur. Bu noktada ortaya çıkan, yatırımcıların yatırım yapma isteği ile sistemin yatırımın gerektirdiği reel ücretleri kabullenmekteki gönülsüzlüğü arasında ciddi bir çatışmadır. Sonuçta sistem ya hiper-enflasyon içerisinde patlamaya sürüklenir ya da yatırımları sınırlandırma süreci başlar. Dolayısıyla enflasyon bariyeri, işçilerin kabul etmeye hazır oldukları asgari reel ücreti belirler ve fiili reel ücretin kabul edilebilir asgari seviyenin altına düşmesi halinde, fiyat seviyesindeki değişiklikler yoluyla tasarrufların artan yatırım seviyesine uyum sağlaması engellenebilir ve bu da parasal ücret artışları için baskı yaratır (Robinson, 1969, 48-49). Robinson'a göre, bu durum da aslında emeğin örgütlülük derecesiyle bağlantılı olarak gelişir. İşçilerin sendikalarda güçlü bir biçimde örgütlü olduğu ve satın alma güçlerine dair bilinçlerinin de yüksek olduğu bir durumda, ciddi bir işsizlik konjonktürü söz konusu olsa dahi nominal ücret oranının daha yüksek olmasına dair muazzam bir talep olabilir (s. 48-49). Herkesin geçim maliyetleri endeksini merkeze alarak ücret sözleşmesi yapmayı tercih ettiği bu durumda, reel ücretlerin geçmişte belirlenen düzeyin altına düşmemesi gerekir. İşçilerin pazarlık gücü yeterince gelişkinse, reel ücretlerin yakın dönemde hangi düzeyde olduğundan bağımsız olarak enflasyon bariyeri oluşur ve bu, deneyimlenen reel ücret düzeyleri ile birlikte hareket eder. Tam tersi durumda emek tamamen örgütsüzdür; burada topraksız köylüler ya da küçük tüccarların ailesi ile yaşayan çocuklarından oluşan bir daimi yarı-işsizler kitlesi söz konusudur. Emeğin etkinliğine zarar verecek düzeyde düşük reel ücretlerin söz konusu olduğu dönemde enflasyon bariyerine ulaşılır. Böyle bir durumda

işverenlerin kendisi bizzat fiyatlardaki artışa karşılık nominal ücretlerde artış önerirler. Köylüler köylerinde yaşadıkları taktirde, sanayi işçisinin psikolojik sınırının gerektirdiği düzeyin altında bir tüketim düzeyiyle yaşamlarını idame ettirebilirler. Enflasyon bariyeri kullanılabilir emeğin istihdamından çok önce gerçekleşebilir. Emek örgütlenmesi açısından bu ikisinin de ortasında, standart endüstriyel toplumlarda söz konusu olan durum geçerli olabilir. Ciddi bir işsizlik konjonktüründe, işçilerin pazarlık gücü reel ücret oranında bir düşüşü fark edebilecek düzeyde olmayabilirken reel ücret düzeyi psikolojik en alt sınırın üzerinde gerçekleşmiş olabilir. Neredeyse tüm işçilerin istihdam edildiği durumda ise reel ücret oranındaki düşüş işçiler tarafından fark edilebilecektir. Böylece enflasyon bariyeri tam istihdam koşullarında çalışır (Robinson, 1969, 48- 49).¹

Buradan hareketle Araujo'nun (1999) modeli üzerinden analizi genişletmek mümkündür. Aşağıda göstereceğimiz (1) nolu denklem gerçekleşinceye kadar fiyatlar değişmek zorundadır. Döviz kurundaki değer kayıpları veya ithal malların fiyatlarındaki artışlar, herhangi bir parasal ücret oranı için reel ücreti düşürür ve bu işçilerin refah standartlarında bir düşüşe neden olur. Böyle bir durumda açık bir ekonomide bir tür reel ücret direncini hesaba katma zorunluluğu daha da önem kazanır. Türkiye gibi birçok temel malı ve girdiyi ithal eden bir ülkede bu direnç daha da artacaktır.

$$-p\gamma K + sY + ep * aY - px(\theta, u *) = p \left(\frac{I}{K} \right) (i, u) K \quad (1)$$

Bu ilk denklem yatırım/tasarruf eşitliği denklemidir, mal piyasası denge koşuludur, denklemdeki ' γ 'ye hükümetin sermaye üzerindeki baskısı veya bütçe açıkları ya da borçlanması olarak bakılabilir. Bu, negatif bir tasarruf unsurudur. K sermayeyi I yatırımı, i faizi, e nominal döviz kurunu, u kapasiteyi, p fiyat düzeyini, a ithalat bağımlılık katsayısını gösterir (Araujo, 1999: 340).

Reel ücret direnci çerçevemize basit bir şekilde dahil edilebilir. Ücretlilerin, tarihsel olarak edinilmiş tüketim standartlarına uygun olarak belirlenmiş bir asgari reel ücret oranı, w_0 talep ettiklerini varsayalım. Eğer $w < w_0$ ise işçiler parasal ücretlerinde bir artış talep edecek ve bu da ancak asgari reel ücret yeniden sağlanırsa veya sendikaların pazarlık gücü azaltılırsa sona erdirilebilecek bir ücret-fiyat sarmalı üretecektir (a.g.e, 1999: 350). Para ücretlerinin basit bir dinamik kuralı izlediği varsayılmaktadır. w_0 reel ücret, w cari ücret, θ reel kur ise;

$$\frac{dw/dt}{w(t)} = f(w_0 - w(\theta)), \frac{dw}{d\theta} < 0. \quad (2) \text{ (a.g.e, 1999: 350).}$$

Parasal ücretlerin artış oranı, parantez içinde verilen istek açığının artan bir fonksiyonudur ve gerçek reel ücret, reel döviz kurunun azalan bir fonksiyonudur. $w > w_0$ ise parasal

1 “Tam istihdam gibi enflasyon bariyeri kavramı da bütün ekonomik kategoriler gibi net bir şekilde ortaya konulmuş değildir; her biri esasen dereceli olarak gelişir. Aşamalı olarak da gelirse ya da “ani bir süpersonik patlamayla” da olsa, girişimcilerin başarısını sürdürülebileceği yatırımın toplam çıktıya oranının bir en üst sınırının var olması gerekir” (Robinson, 1969: 49-50).

ücretler düşmeyecektir: enflasyon ve deflasyon arasında bir asimetri olduğu varsayılmaktadır, böylece para ücretleri aşağı doğru hala katıdır. Kısa dönem reel ücret hedefinin istihdamdan da bağımsız olduğu varsayılabilir. Denklemlere dönersek, m monopol derecesi, a birim çıktı başına ithalatın, b birim başına işgücünün ağırlığı ise;

$$p = (1 + m)(wb + ep^*a) = \mu(wb + ep^*a) \quad (3)$$

$$\theta = \frac{ep^*}{p} \quad (4)$$

P^* dış alem fiyat düzeyini temsil eder, tekel derecesi " μ " katsayısı ile gösterilmektedir. Kabul edilebilir asgari reel ücretle uyumlu tek bir reel döviz kuru " θ " vardır. Bu, reel kur değeri ile reel ücret arasındaki 2 ve 3 nolu denklemler kullanarak belirlenebilir.

$$\theta_0 = \frac{p^*}{a} \left(\frac{1}{\mu} - w_0 b \right) \quad (5) \text{ (Araujo, 1999).}$$

Denklem 5, a , b , p^* veriyken kabul edilebilir asgari reel ücret ne kadar büyükse, maksimum uygulanabilir reel döviz kurunun o kadar düşük olacağını göstermektedir. Reel döviz kuru θ_0 reel ücrete uygun olma koşullarını aşarsa enflasyon bariyeri kontrol edilemez hale gelir.

Maksimum uygulanabilir reel döviz kuru ile ilişkili olarak, maksimum uygulanabilir bir kar payı vardır. Bu durumda karların payı reel döviz kurunun açık bir şekilde artan bir fonksiyonudur. Daha fazla rekabet gücünün ihracat üzerinde çifte bir olumlu etkisi vardır: birim ana maliyetler içinde ücretlerin payını azaltır ve kapasite kullanım düzeyini artırır. Ancak döviz kurunu bastırabilen bir rejimde karlar, genişleyici maliye politikaları ile artırılabilir. Bu nedenle, θ_0 tarafından kara getirilen sınır, yalnızca maliye ve para politikası parametreleri değişmeden kaldığı sürece geçerlidir. Hükümetin harcamaları karları artırır. Esnek nominal döviz kurunun durumu biraz daha karmaşıktır. Yukarıda görüldüğü üzere, krediye dayalı bir para arzı ile, mali bir genişleme veya yurtiçi faiz oranındaki bir düşüş, nominal döviz kurunun -işsel- değer kaybı ile desteklenecektir. Harcama artırıcı politikalar hem kar payını hem de reel döviz kurunu arttırır. P ve m birlikte arttığından (muhtemelen farklı oranlarda olsa da), yeni rekabet gücü derecesi $m_0 > 1$ aşarsa, buna karşılık gelen kar payının yeni maksimum uygulanabilir seviyesini aştığını söyleyebiliriz. Reel ücret direnci ve bunu izleyen ücret fiyat (kar) sarmalı, reel döviz kurunun değer kazanmasına neden olarak $m = m_0 > a$ kadar net ihracatı kısmen dışlar. Reel döviz kurunun bu seviyesinde, kar payı yeni maksimum uygulanabilir seviyesine düşer. Sonuç olarak açık bir ekonomide, kapitalistlerin kar hedefleri ile reel ücretlerin uyum gösterememesi durumunda, ücretler ne kadar yenilenirse yenilensin, reel döviz kurunun makro ekonomiyi enflasyon bariyerine doğru sürükleyebilecek bir başka unsur olduğu unutulmamalıdır (Araujo, 1999, 350-351). Buradan hareketle Türkiye'de 2003'ten itibaren emekli maaşlarının ve asgari ücretin reel değerlerini hesaplamak mümkündür. Burada yapılan hesaplamada TÜİK'in hissedilen enflasyonun açıklananın 1,5 katı olduğuna dair vurgusu da hesaplamada kullanılmıştır (31.01.2024 tarihli euronews haberi).²

2 TÜİK 2023 sonunda gerçekleşen enflasyonun %64,8 olduğunu ancak vatandaşın bunu % 96 olarak hissettiğini bildirir. Burada esasen 1,5 katlık bir artış söz konusudur. <https://tr.euronews.com/2024/01/31/>

4. Analiz

Buradan itibaren çeşitli tablolarla Türkiye ekonomisinin son 20 yılında emeklinin ve asgari ücretlilerin reel durumunu saptamak mümkündür. Burada ilk olarak Birleşik tüketici fiyat artışı, Tüfe ve Hissedilen Tüfe oranları ortaya konulacaktır. Ortaya konulacak reel değerler için bağımsız değişkenler olarak bu üç veri merkeze alınmıştır. Ardından reel açıklık sınırı, -dışa açık bir ekonomi irdelendiğinden- reel kurun 1 olmasını sağlayacak dolardaki değer kaybı ele alınmıştır. Tüm bu veriler aslında asgari ücretlilerin ve en alt düzey emekli maaşı alanların durumunu net bir şekilde ortaya koyar.

Tablo 1. Birleşik Tüketici Fiyat Artışı, Tüfe ve Hissedilen Tüfe

Yıllar	Tüfe	Hissedilen Tüfe	Bileşik tüketici fiyat artışı	Bileşik hissedilen fiyat artışı
2003	0,18	0,27	1	1,50
2004	0,09	0,14	1,09	1,64
2005	0,08	0,12	1,17	1,76
2006	0,10	0,14	1,29	1,94
2007	0,08	0,13	1,4	2,10
2008	0,10	0,15	1,55	2,33
2009	0,07	0,10	1,64	2,46
2010	0,06	0,10	1,78	2,67
2011	0,10	0,16	1,9	2,85
2012	0,06	0,09	2,07	3,11
2013	0,07	0,11	2,22	3,33
2014	0,08	0,12	2,42	3,63
2015	0,09	0,13	2,61	3,92
2016	0,09	0,13	2,81	4,22
2017	0,12	0,18	3,12	4,68
2018	0,20	0,30	3,63	5,45
2019	0,12	0,18	4,18	6,27
2020	0,15	0,22	4,7	7,05
2021	0,36	0,54	5,62	8,43
2022	0,64	0,96	9,68	14,52
2023	0,65	0,97	14,89	22,34

Kaynaklar: Bursa Sanayi ve Ticaret Odası, 2003 Yılı ÜFE-TÜFE Oranları; Bursa Sanayi ve Ticaret Odası, 2004 Yılı ÜFE-TÜFE Oranları; TCMB, Fiyat Endeksi (Tüketici Fiyatları) (2003=100) 2005-2024 arası veriler; TCMB, Fiyat Endeksi Özel Kapsamlı TÜFE göstergeleri.

olculen-enflasyon-ile-hissedilen-enflasyon-farki-turkiye-ve-abde-durum-ne#:~:text=T%C3%9C%-C4%B0K%202023%20y%C4%B1%C4%B1%20sonunda%20resmi,enflasyonun%20daha%20y%C3%BCksek%20oldu%C4%9Funu%20savunuyor.

Türkiye ekonomisine Post-Keynesyen bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, ücretler, fiyatlar ve kurlar içsel olarak belirlenir. Ücretlerin hangi düzeye ineceğini saptamak için fiyatların doğru olarak ölçülmesi gerekir. Türkiye’de TÜİK’in açıkladığı enflasyon verileri önemli ölçüde tartışılabilir hale gelmiştir. ENAG gibi özel kurumlar da enflasyon verileri açıklamaktadır. İkisi arasındaki fark ciddi boyutlara ulaştıkça TÜİK hissedilen enflasyonu da açıklamaya başlamıştır. Buna göre yukarıdaki tabloya baktığımızda 2018’den sonra hem resmi hem de hissedilen fiili enflasyon hızla artmaya başlamıştır. İkinci’nin (2013) de belirttiği üzere aslında 2000 öncesi Türkiye’si de bir hiperenflasyon ülkesidir. Türkiye’de ithal hammadde ve ara malların fiyatları önemli bir maliyet unsurudur. Maliyet ve fiyat da varlık fiyatlarına ve dolayısıyla faiz ve kura bağlıdır. Bu anlamda Türkiye’de 2002-2005 arası dezenflasyon kur rejiminin değişimiyle yani sabit kurdan esnek kura geçişle açıklanır (Ekinci, 2023, 34-35). Özellikle 2018’den itibaren söz konusu olan, genişleyici politikalar, faiz indirimleriyle bu politikanın farklı sonuçlar vermeye başlamasıdır. “İmkansız üçlü” sonuçlarını göstermeye başlamış, ekonomik gerçeklikten azade para politikaları ile faiz indirilirken kur kontrol edilemez hale gelmiştir ve bu çok yoğun maliyet-itişli enflasyonu beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte -TCMB verilerinden hareketle- bileşik tüketici fiyat artışı olarak ortaya konulan veriler³, 2003’den itibaren fiyatların gerçek mal sepetleri üzerinden birikimli bir şekilde artışını gösterir. Buradaki veriler hissedilen enflasyona göre düzeltilindiğinde özellikle 2018’den itibaren enflasyonun gerçek ağırlığı açığa çıkar.

Buradan hareketle asgari ücretli ve emeklinin gerçek yaşam koşulları ortaya konulabilir. Ancak öncesinde iki veri setine daha ihtiyaç vardır.

Tablo 2. Reel Kurun 1 Olması İçin Doların Değer Kaybı

Yıllar	Reel kurun 1 olması için gerekli olan Türk lirasının değer kaybı
2003	
2004	-0,056
2005	-0,19
2006	0,15
2007	-0,21
2008	0,14
2009	0,16
2010	-0,07
2011	0,29
2012	-0,002
2013	0,16

3 Fiyat Endeksi-Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serie-Market>

Tablo 2. Devamı

2014	0,09
2015	0,32
2016	0,17
2017	0,30
2018	0,49
2019	0,18
2020	0,51
2021	0,64
2022	0,61
2023	0,42

Kaynak: TCMB, EVDS, *Kurlar-Reel Efektif Döviz Kuru-Tüfe Bazlı (2003=100), (Aylık)*

Reel kur yerli fiyatlar ile yabancı fiyatlar arasında bir karşılaştırmaya olanak tanıyan bir fiyattır (Özkan, 2003: 5). Dolar kuru ile alakalı gerekli değer kaybı hesaplamasını, iş adamları tarafından giderek artan ölçüde değerli kurdan kurtulma isteklerini dikkate alarak ve hükümetin uzun süredir (dolar rezervlerini satarak, swap piyasalarını kapatarak vb. araçlarla) kurları baskılama sürecinin sürdürmesinin mümkün olmadığını ortaya koymak adına alternatif bir içsel enflasyon oranı biçiminde -potansiyel olarak- hesapladık. Buna bastırılmış kur enflasyonu diyebiliriz. Bu dolar kuru ve enflasyona TÜİK tarafından ifade edilen 1,5 katlık -hissedilen- enflasyonu ilave ederek bir iskonto oranı elde ettik. Bu iskonto oranı üzerinden Post-Keynesyen reel ücret düzeyine ulaştık. Buradaki reel ücretler (emekli maaşı ve asgari ücret) piyasanın endojen bir değişken olarak ücretlerde varmak istediği noktayı temsil etmektedir. Ücretlere ve emekli aylıklarına yapılan zamlar enflasyon karşısında kısa sürede erimektedir. Ayrıca reel kuru “1” olarak alırsanız bastırılan kurlar süreç içerisinde yüzde 40 ila 50’lik bir artışa doğru gitme potansiyeline sahiptir. Bu bilgilerin ışığında aşağıdaki tablolarda reel açlık sınırı enflasyon, hissedilen enflasyon ve dolar enflasyonu üzerinden emekliler ve asgari ücretlilerin reel ücretlerini tablo olarak düzenledik.

Tablo 3. TÜİK'in Hissedilen Birleşik Enflasyonuna Göre Reel Açlık Sınırı

Yıllar	TÜİK'in hissedilen bileşik enflasyonuna göre reel açlık sınırı (2003=baz yıl)
2003	313,33
2004	313,76
2005	309,37
2006	317,95
2007	327,64
2008	318,14
2009	323,02
2010	325,02
2011	329,96
2012	317,23
2013	324,80
2014	339,49
2015	353,83
2016	339,78
2017	343,62
2018	356,50
2019	344,93
2020	367,37
2021	476,04
2022	559,92
2023	646,12

Kaynaklar: *Birleşik Metal-iş Sendikası, Açlık ve Yoksulluk Sınırı 2019 Dönem Raporu*; https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/yoksulluk-siniri-15-milyar_ID507275/; <https://www.turkis.org.tr/storage/2021/10/7vjkm8v7kkm7-pdf-1.pdf>; *Dört Kişilik Ailenin Aylık Gıda Harcaması (Açlık Sınırı) 2005-2017 (Aralık Ayı)*; <https://www.turkis.org.tr/category/aclik-yoksulluk/> *Açlık & Yoksulluk (2018-2023) (Aralık Ayı)*.

TÜİK'in hissedilen bileşik enflasyonu üzerinden reel açlık sınırını analiz eklemenin nedeni, işçi ve emeklilerin reel durumunu anlamak için bir bağımsız değişkendeki değişimi görmektir. 2003 fiyatları ile açlık sınırının reel değerindeki artış açıktır; 2023'de 2003'e göre % 100'den fazla bir artış söz konusudur. Ancak reel değerlerin düşük düzeyde gerçekleştiği açıktır. Buradan hareketle zemin işçi ve emeklinin durumunu ortaya koymak için uygundur.

Tablo 4. Emeklilerin Reel Ücretleri (2003=baz yılı)

Yıllar	Emekli Maaşı	Bileşik tüketici fiyat artışına göre reel emekli maaşı	Hissedilen bileşik tüketici fiyat artışına göre reel emekli maaşı	Reel kur 1 iken emekli maaşı
2003	332	332,00	221,33	221,33
2004	382,8	351,19	234,13	248,09
2005	437,2	373,68	249,12	308,19
2006	470	364,34	242,89	209,41
2007	513,5	366,79	244,52	312,55
2008	556,1	358,77	239,18	209,71
2009	602,85	367,59	245,06	210,16
2010	680,3	382,19	254,79	276,62
2011	767,35	403,87	269,25	208,05
2012	843,65	407,56	271,71	272,32
2013	904,8	407,57	271,71	232,87
2014	979,85	404,90	269,93	246,62
2015	1065,2	408,12	272,08	205,16
2016	1265,05	450,20	300,13	254,43
2017	1388,15	444,92	296,61	227,18
2018	1578,3	434,79	289,86	194,13
2019	1860,9	445,19	296,79	250,97
2020	2088,65	444,39	296,26	195,18
2021	2425,05	431,50	287,67	174,61
2022	3836,5	396,33	264,22	163,42
2023	6591,35	442,67	295,11	206,73

Kaynak. SGK Aylık Bülteni Mali İstatistikler Bülteni (2023) 4/A Kapsamındaki Emekli Aylığı Artışları

Tablo 4'e bakıldığında 2020'ye kadar emekliler açısından reel olarak aylıklar, reel açlık sınırının üzerindedir ancak TÜİK'in rakamlarının sürekli tartışılması nedeniyle yine TÜİK tarafından açıklanan, hissedilen enflasyon oranına göre 2003 baz yılı alınarak emeklilerin reel aylıkları da incelenmiştir. 2003'de emekli aylığı ortalama 221 lira iken reel açlık sınırı 313 liradır; aradan geçen 20 yıl içerisinde hissedilen enflasyon üzerinden reel aylıklar 295 liraya yükselirken reel açlık sınırı 646 lira olmuştur. Bu durumda en alt gelir grubundaki emeklilerin reel aylıkları % 32 artarken açlık sınırının % 106 artması fiyatların ücretlere göre daha hızlı arttığı anlamına gelir. Dolayısıyla gelir ve harcama arasındaki makas emekliler aleyhine ciddi bir biçimde açılmıştır. Eğer dolardaki bastırılmayı devre dışı bırakarak hesapladığımız endekse dönülürse, emeklilerin reel geliri 2003 yılında 221

lirayken, bunun 2023'te 206 liraya düşme ihtimali vardır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi 2018'te başlamıştır ve hem fiyat artışından hem de kurların buna ayak uyduramasından dolayı reel kur değerlendirilmiş, 100'ün altına düşmüştür. 2024'te hükümetin kuru dalgalanmaya bırakarak iş adamlarının istediği 100 düzeyine ulaşması için Türk lirasının %47 değer kaybetmesi gerekmektedir. Bu durumda 2024'te direkt etki olarak emeklilerin alım gücü 206 liraya düşebilecektir.

Tablo 5. Reel Asgari Ücret (2003=baz yılı)

Yıllar	Asgari ücret	Bileşik tüketici fiyat artışına göre reel asgari ücret	Hissedilen bileşik tüketici fiyat artışına göre reel asgari ücret	Reel kur 1 iken asgari ücret
2003	225	225,00	150,00	150,00
2004	310,6	284,95	189,97	201,30
2005	350,15	299,27	199,52	246,82
2006	380,46	294,93	196,62	169,51
2007	411,225	293,73	195,82	250,30
2008	492,405	317,68	211,79	185,69
2009	536,805	327,32	218,21	187,14
2010	587,845	330,25	220,17	239,03
2011	644,455	339,19	226,12	174,73
2012	720,46	348,05	232,03	232,56
2013	788,345	355,11	236,74	202,89
2014	868,515	358,89	239,26	218,60
2015	974,805	373,49	248,99	187,75
2016	1300,99	462,99	308,66	261,65
2017	1404,06	450,02	300,01	229,79
2018	1603,12	441,63	294,42	197,18
2019	2020,9	483,47	322,31	272,54
2020	2324,71	494,62	329,75	217,23
2021	2825,9	502,83	335,22	203,48
2022	4876,875	503,81	335,87	207,73
2023	8506,8	571,31	380,87	266,81

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü, Yıllar İtibariyle Net ve Brüt Asgari Ücretler (ücretler yıllık ortalama olarak hesaplanmıştır)

Benzer bir analizi işçiler için de yapabiliriz. 2003 yılı fiyatları ile asgari ücret 150 lira iken 2023'te 380 liraya yükselmiştir. Öte yandan 313 liralık aylık sınırı da 646 liraya yükselmiştir. Ücretlilerin aylık sınırı ile ücretleri arasındaki oran değişmemiştir. Ancak kurların bastırılması nedeniyle 2023 yılındaki asgari ücret, olası bir değer kaybı ile hesaplandığında 266 liraya düşecektir. Bu durumda ücret gelirleri 2023'te 2003'e göre %77 artarken aylık sınırının %106'dan daha fazla artma olasılığı yüksektir. Çünkü Merkez Bankası'nın net rezervleri ve net uluslararası rezervleri negatiftir. Hükümet uzun zamandır kuru koruyabilmek için döviz satmaktadır. Genel seçimleri kazanan hükümet mahalli seçimlerden sonra kuru baskılamaya politikasını bırakabilir. Bu durumda işçilerin, emeklilerin nispi konumları daha da kötüleşebilir.

1 nolu denklemden de vurgulandığı üzere tasarruf ya da kaynaklar üzerinde ciddi baskılar vardır. Deprem etkilerini de göz önüne almak gerekirse de izlenen kur korumalı mevduat gibi sorunlu politikalar sonucu 2024 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi'nde giderlerin 11 trilyon 89 milyar TL ve gelirlerin 8 trilyon 437 milyar TL olması öngörülmüştür. 2,7 trilyon TL olan bütçe açığının GSYH'ye oranı % 6,4 olarak ölçülmüştür. Bütçe açıklarında 2024 öncesinde de sürekli bir artış olduğu açıktır. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden hareketle analizi yapılırsa, 2017'de 47,8 milyar TL'lik merkezi yönetim bütçe açığı, başkanlık hükümet sistemine geçilen 2018 yılında 72,8 milyar TL'ye fırlamıştır. Takip eden yıllarda açık üç haneli değerlerden aşağıya inmemiştir. Ancak 2022'den 2023'e hem gelirlerde hem harcamalarda ve dolayısıyla bütçe açığında muazzam bir sıçrama vardır; bütçe açığı 2022'de 142,7 milyar iken bu açık 2023'te 1 trilyon 375 milyar TL'ye fırlamıştır.⁴

Kaynaklar üzerindeki çekişme kredi kullanımında da ortaya çıkmaktadır. 2018-2023 yılları arasında genelde şirketlerin kullandığı ticari krediler ve diğer krediler, tüketici kredileri ve kredi kartlarından dört kat fazladır. 2024'ün ilk iki ayındaki kredi kullanımının, 2023'ün toplam kredi kullanımını aşması kaynaklar üzerindeki çekişme ve enflasyonun bir göstergesi olabilir. Ancak Kalecki'nin vurguladığı üzere işçiler ücret biçiminde kazandıklarını harcarken kapitalistler birikim yapabilirler (Kalecki, 1971, 35). Şirketler, kullandıkları krediler ve sahip oldukları kaynakları mal ve hizmete dönüştürürken, kendi mark-up oranlarını da fiyatlara eklediklerinden her koşulda kazanmaktadırlar.

4 <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2024/02/IV-KAMU-MALIYESI-1.pdf>

Tablo 6. Tüketici ve Ticari kredi kullanımı

Milyon TL	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024(Şubat a kadar)
Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları	486628	572072	580065	821096	986830	1530038	2668672	2783419
Ticari ve Diğer Krediler	1609349	1890707	2072196	2754826	3912748	6038301	8961578	9268746
Taksitli Tic. Krd. ve Kurumsal Kredili Kartları	377677	382746	434842	650631	800582	1193465	1794499	1915007

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenHaftalik/>

Dolayısıyla hükümetlerin ve özel sektörün tasarruflar üzerinde baskısı arttıkça, özel sektör fiyat yaparak, kredilere ulaşarak ya da siyasal alana baskı uygulayarak yatırım planlarını gerçekleştirmek isteyecektir. Bununla birlikte yukarıda -Robinson'dan hareketle- enflasyon bariyerinin oluşumunda emeğin örgütlülük düzeyine işaret edilmişti. Türkiye'de iktisadi-siyasal süreçlere işçi sınıfının müdahilîyet gücünün çok zayıfladığı açıktır. ILO'nun raporuna göre Türkiye'de özel sektörde sendikalaşma oranı -2022 yılı başında- % 14 civarındadır ki bu gayet düşük bir orandır (ILO, 2023). DİSK-AR Asgari Ücret Raporu'nda asgari ücret düzeyinde ya da bu düzeye yakın ücretlerle çalışanların oranı % 50 olarak görünmektedir. Raporun ortaya koyduğu asgari ücretin hükümet ile kapitalistlerce belirlendiğini ortaya koyar. Öyle ki, "Asgari Ücret Tespit Komisyonları'nda" 2000 yılından 2022'ye kadar asgari ücret yalnızca altı kez oy birliği ile belirlenmiş, 17 kez oy çokluğu söz konusu olmuştur. Burada 15 kere işçilerin itirazı söz konusuken kapitalistler yalnızca iki kez itirazda bulunmuştur (DİSK-AR, 2023, 24). Tüm bunların gösterdiği esasen işçi sınıfının örgütlenme ya da taleplerini siyasal düzlemde kabul ettirme gücünün gayet düşük olduğu, hükümetin ise tamamen kapitalistlerden yana bir pozisyon aldığıdır.

Bu hükümet yeni vergilerle veya ÖTV, KDV oranlarını arttırarak kendi bütçe hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlayacaktır. Bunun doğal sonucu ise fiyatların artışıdır. Dolayısıyla yatırım planları için gerekli olan kaynak, ciddi bir enflasyon vergisiyle temin edilir. Hükümetler kaynak baskısını hafifletmek için dış borçlanmaya gidebilecekleri gibi varlık satışı ile dış kaynak temin edebilirler. Ancak kaynak temini olamayan her durumda ithal temel malların fiyatlarının döviz kuru ile ayarlanması gerekir. Reel kuru 1'e eşit kabul ederek hesapladığımız Türk lirasının değer kaybının arkasında yatan mantık budur. Şu söylenebilir ki; doların kolayca temin edilebildiği, kurun baskılandığı, ithal malların önemli ölçüde ucuzladığı dönemlerde emeklinin ve asgari ücretlinin ithal malları elde etme olanağı artar. Örneğin fiyatı 100 emekli aylığına kadar düşen ithal otomobiller 2019'dan sonra kurların hareketlenmesiyle beraber 200-250 emekli aylığına yükselmiştir. Örnekler çoğaltılabilir; Ekinci'nin (2013) ifade ettiği üzere ithal edilen malların ucuzlaması hem reel ücretin hem reel milli gelirin artışını tetikler. Post-Keynesyen iktisat açısından hükümetler ne kadar direnirlerse dirensinler enflasyon bariyeri oluşmadığı sürece enflasyonda istikrar sağlanamaz. Enflasyon bariyerinden kastettiğimiz şudur ki hükümetin para ve maliye politikası veriyken (değişmediği sürece) ücret ve kar hedeflerini dengeleyen, realize eden bir enflasyon oranına enflasyon bariyeri denilir. Türkiye'de hükümet kendi tasarruflarını arttırdığı sürece ya da yeni dış kaynak bulamadığı sürece ücret-kar-fiyat sarmalı yukarı doğru hareketini sürdürür.

5. Sonuç

Çalışmaya Marshall'ın denge kavramı üzerine analizi ile başlanmıştır. Marshall denge kavramını statik bir çerçeveden ziyade dinamik bir ortamı kavramak açısından mantıklı görür ve kullanır. Aslında Marshall için dengeye yönelten ya da denge ile uzlaşım yakalayan güçlerin analizi daha da önemlidir. Ancak belli bir denge hedefi dengesizliği de başlatabilir. Sermaye burada aktif bir güç olarak düşünüldüğünde kuşkusuz denge düzeyini etkileyen para ve maliye politikaları da değişebilir hale gelir. Bu durum işçilerin için de geçerlidir.

Çalışmada Marglin'in analizi üzerinden işçi sınıfının ve emeklilerin yatırım gibi önemli değişkenlerin düzeyinin belirlenmesinde hiçbir rolünün olmadığı ortaya konulmuştur. Bu durum doğal olarak onların ücretler üzerindeki belirleyiciliğini de aşındırır. Harcourt'un iki mallı-sektörlü modelinde de sermaye malları sektörünün belirleyiciliği ortaya konulmuş, ancak her iki sektörün dengeli büyümesi ile kapitalizmin sürdürülebilirliği vurgulanmıştır. Robinson'un enflasyon bariyeri yaklaşımında reel ücretin düşebileceği sınır üzerine bir analiz üretilmiştir ancak burada da -özellikle emeğin örgütlülük düzeyi açısından- sınıflar arası güç dengesinin durumu belirleyicidir. Araujo'nun modeli Cambridge Teorisi'nin dışı açık bir ekonomide test ederken ücretlerin durumunu ve bunun reel kur ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Modelin en önemli sonucu reel ücretler, reel kur ve karlılık düzeyi arasında bir ilişki kurarken, genişleyici politikaların karlarda nasıl bir değişim yaratabileceğini ortaya koyması ve ücretlerin nasıl belirlendiğinin de bu süreçte bir öneminin olmadığını göstermesidir. Başka bir deyişle politikalar esasen yine sermaye çıkarları merkeze alınarak

üretilmektedir. Bununla birlikte özellikle 2018'ten itibaren işçi ve emeklilerin durumunda bariz bir kötüleşme söz konusudur. Kurun baskılanmasından çıkış ile birlikte ücretlilerin reel gelirlerinin daha da büyük bir çöküşe doğru gideceği tahmin edilebilir.

Bugün Türkiye'de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası başkanı gibi politika yapıcı makamlarda sürekli bir devir-teslim süreci görülmektedir ve mevcut politikalara muhalif görünenler de dahil olmak üzere bir kısım medyada bu değişimler bir umut kaynağı olarak gösterilebilmektedir. Bunda esasen faiz ve kur gibi fiyatların durumundan hareketle yapılan analizlerin ve merkez bankalarının elinde sihirli değnek olduğunu varsayma gibi yaklaşımların kimi iktisatçılar tarafından kimi iktisatçılar tarafından sürekli ortaya konulmasının payı vardır. Esasen para politikaları ve finanstan ibaret görünen bir iktisatçılığın kapitalizmin gerçek sorunlarını maskeleyen bir tür -Marksist anlamda- "gizemleştirme" olduğu bir kenara konulursa, merkez bankalarının araçları özünde sınırlıdır ve alanı para politikasıdır. Ancak bugün Türkiye ekonomisi para politikaları ile kurtarılabilme eşliğini yitirmiştir. Eğer yukarıda ortaya konulan tahmin doğru çıkarsa, yani kurun baskılanması bırakılırsa, çok daha şiddetli bir enflasyon ücretli ve emeklileri beklemektedir. Bunun böyle olması gayet olasıdır, çünkü politikalarında sermaye çıkarlarını daha fazla merkeze aldığı söylenebilecek cari siyasi iktidar, ihracatçıların talebini görmezden gelemeyecektir. İhracatçılar ise kalite rekabetinden ziyade, Türk lirasının değer yitiminden kaynaklı avantajların peşindedir. Zira Türkiye dış ticaretinde, ar-ge süreçlerinden geçen ve kalitesi nedeniyle kendiliğinden pazar payı yaratabilecek ürünler geliştirme sürecinde başarısız olmuştur. Bununla birlikte Hazine ve Maliye Bakanı Sn. M. Şimşek'in 26.01.2024 tarihli açıklamasında ihracatta kur avantajından ziyade verimliliğin, yeniliklerin vs. motorunu oluşturduğu bir pazar payı yaratma sürecine yaptığı vurgu umut vericidir.⁵ Bu noktada politikanın nasıl ilerleyeceği, kurun durumu ve bunun işçi ve emeklilere olan etkisinin nasıl seyredeceğini süreç içerisinde görmek yerinde olacaktır.

Kaynaklar

- Akgül, O. & Bükey, A. M. (2020). Türkiye'de Enflasyon ile asgari ücretler arasındaki ilişki ve ücret-fiyat sarmalı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (78), 257-282.
- Andersen, P. S. (1989). Inflation and output: A review of the wage-price mechanism, *BIS Economic Papers*, No. 24.
- Araujo, J. T. (1999). The Cambridge theory of distribution in the short period: An open economy approach. İçinde *Keynes, Post-Keynesianism and Political Economy: Essays in honour of Geoff Harcourt* (s. 337-355). London and New York: Routledge.
- Ateşoğlu, H. S. (1997). A Post Keynesian explanation of U.S. inflation, *Journal of Post Keynesian Economics*, 19(4), 639-649.
- Cin, M. F., Tekin, İ. & Kiper, K. (2017). Post Keynesyen gelir, istihdam ve enflasyon modellerinin Avrupa Birliği ülkeleri için sınanması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(2), 283-295.
- Ekinci, N. K. (2013). A post-Keynesian analysis of disinflation in Turkey, *Izmir Review of Social Sciences*, 1(1), 33-48.

⁵ <https://www.bloomberght.com/bakan-simsek-ten-ihracatciya-kur-mesaji-2346363>

Gürgör, K., & Baydur, C. M. (2024). Ücretlilerin ve emeklilerin enflasyonla imtihanı: reel ücretin durumu. *Efil Journal of Economic Research*, 7(3), 110-130.

- Esen, E. & Yıldırım, K. (2019). Ortodoks ekonomi yaklaşımına alternatif olarak Post Keynesyen Ekonominin Gelişimi, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 385-405.
- Harcourt, G. C. (1965). A two sector model of the distribution of income and the level of employment in the short run. *Economic Record*, 41(93): 103-117.
- Hein, E. (2023). Inflation is always and everywhere... a conflict phenomenon: A post-Keynesian inflation theory and energy price driven conflict inflation, *Hochschule für Wirtschaft und Recht*, Working Paper, No. 224.
- Hodgson, M. G. (1993), The Mecca of Alfred Marshall, *The Economic Journal*, 103(417), 406-415.
- <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2022/12/DiSK-AR-2023-Asgari-Ucret-Rapor-FINAL-Rev-1.pdf> Çelik, A.; Beyazbulut, D; Kandaz, Z. (2022), Asgari Ücret Gerçeği 2023 Araştırması, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi (DİSK-AR).
- https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/yoksulluk-siniri-15-milyar_ID507275/ (Erişim: 01.02.2024).
- <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket> Fiyat Endeksi-Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri (Erişim: 01.02.2024).
- <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket> Kurlar-Reel Efektif Döviz Kur- TÜFE Bazlı (2003=100) (Erişim: 01.02.2024).
- <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>. TCMB, EVDS, Kurlar-Reel Efektif Döviz Kuru-Tüfe Bazlı (2003=100), (Aylık) (Erişim: 01.02.2024).
- <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2024/02/IV-KAMU-MALIYESI-1.pdf> (Erişim: 15.02.2024).
- <https://tr.euronews.com/2024/01/31/olculen-enflasyon-ile-hissedilen-enflasyon-farki-turkiye-ve-abde-durum-ne#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%202023%20y%C4%B1%C4%B1%20sonunda%20resmi,enflasyonun%20daha%20y%C3%BCksek%20oldu%C4%9Funu%20savunuyor.> (Erişim: 11.02.2024).
- <https://www.bddk.org.tr/BultenHaftalik> (Erişim: 1.02.2024).
- <https://www.birlesikmetal.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklama/1377-bisam-12-19.BirlesikMetal-is-Sendikası,AçlıkveYoksullukSınırı2019DönemRaporu> (Erişim: 01.02.2024).
- <https://www.bloomberght.com/bakan-simsek-ten-ihracatciya-kur-mesaji-2346363Bakan-Simsek'ten-Ihracatciya-Kur-Mesaji> (Erişim: 26. 01.2024).
- <https://www.btso.org.tr/?page=databank/ufetufe.asp&qfufetufeyear=2003>. Bursa Sanayi ve Ticaret Odası, 2003 Yılı ÜFE-TÜFE Oranları (Erişim: 27.01.2024).
- <https://www.btso.org.tr/?page=databank/ufetufe.asp&qfufetufeyear=2004>. Bursa Sanayi ve Ticaret Odası, 2004 Yılı ÜFE-TÜFE Oranları (Erişim: 27.01.2024).
- <https://www.csgeb.gov.tr/media/35787/yillar-itibariyle-net-brut-asgari-ucretler.pdf> Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü, Yıllar İtibariyle Net ve Brüt Asgari Ücretler (ücretler yıllık ortalama olarak hesaplanmıştır) (Erişim: 26.01.2024).
- https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_871985.pdf ILO (2023), Uluslararası Çalışma Standartlarının Uygulanması, Uluslararası Çalışma Konferansı, 111inci Oturum.
- [https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatları.TCMB,FiyatEndeksi\(TüketiciFiyatları\)\(2003=100\)2005-2024arasıveriler.](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatları.TCMB,FiyatEndeksi(TüketiciFiyatları)(2003=100)2005-2024arasıveriler.) (Erişim: 27.01.2024).
- [https://www.turkis.org.tr/category/aclik-yoksulluk/Açlık&Yoksulluk\(2018-2023\)\(AralıkAyı\)](https://www.turkis.org.tr/category/aclik-yoksulluk/Açlık&Yoksulluk(2018-2023)(AralıkAyı)) (Erişim: 01.02.2024).

Gürgör, K., & Baydur, C. M. (2024). Ücretlilerin ve emeklilerin enflasyonla imtihanı: reel ücretin durumu. *Efil Journal of Economic Research*, 7(3), 110-130.

<https://www.turkis.org.tr/storage/2021/10/7vjk8v7kkm7-pdf-1.pdf> Dört Kişilik Ailenin Aylık Gıda Harcaması (Açlık Sınırı) 2005-2017 (Aralık Ayı). (Erişim: 01.02.2024).

Kalecki, M. (1954). *Theory of economic dynamics: An essay on cyclical and long-run changes in capitalist economy* (1st ed.). Routledge.

Kalecki, M. (1971). *Selected essays on the dynamics of the capitalist economy* (1st ed.). Cambridge University Press.

Marglin, S. A. (1984). *Growth, distribution and prices* (1st ed.). Harvard University Press.

Marshall, A. (1930). *Principles of economics*, (8th ed). Macmillan and Co.

Minsky, H. (2013). *İstikrarsız bir ekonominin istikrarı* (O. Esen, Çev.). Ankara: Efil Yayınları.

Özkan, F. (2003). Denge reel kur hesaplama yöntemleri ve reel kur dengesizliğinin ölçülmesi: Türk lirası üzerine bir çalışma, Uzmanlık Yeterlilik Testi, Ankara: TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü

Perry, N. & Cline, N. (2013). Wages, exchange rates, and the great inflation moderation: A Post-Keynesian view. *Levy Economics Institute, Working Paper, No. 759*.

Robinson, J. (1969). *The accumulation of capital* (1st ed.). Palgrave Classics in Economics.

SGK (2023). Mali istatistikler bülteni, 4/A kapsamındaki emekli aylığı artışları. <https://www.sgk.gov.tr> (Erişim: 27.01.2024).

Şeker, H. (2023). Post-Keynesyen geriye kıvrımlı Phillips Eğrisi: Türkiye ekonomisi için bir inceleme, *Journal Of Emerging Economies and Policy*, 8(2): 457-467.

Tiryaki, A. & Tiryaki G. F. (2007). Post-Keynesian theory and its critique to neoclassical economics. *The Journal of Social Economic Research*, (713): 118-138.

Vernengo, M. & Caldentey, E.R.P. (2023). Price and Prejudice; A note on the return of inflation and ideology. *Post-Keynesian Economics Society, Working Paper, 2302*.

Yaşar, Y. (2013). The crisis in the Turkish pension system: a post Keynesian perspective. *Journal of Post Keynesian Economics*, 36(1): 131-152.